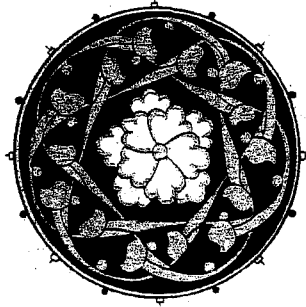

ARAŐTIRMALAR

II

Yard.Doç.Dr. Nerin KÖSE

ANKARA 1997

TÜRK DÜNYASI SAHASI İLE İLGİLİ BAZI PROBLEMLER(*)

Son yıllarda gerçekleştirilen kurultay ve kongrelerde Orta Asya Türktopluluklarının bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte geçmişteki birliğin yeniden kurulması gerektiği, çeşitli şekillerde dile getirilmiştir. Çünkü temelde bir olan, ancak birçok sebeplere bağlı olarak uzun yıllar kesilmiş olan bu irtibatın yeniden, bütün sahalarda gündeme gelmesi söz konusudur. Yeniden bir ve büyük bir millet olmamız için de kuşkusuz dil ve eğitim konuları, başta gelecek; üstelik bu birleşme, sayısız fayda ve güzelliklerin yanında pekçok problemi de beraberinde getirecektir. Nitekim ortak bir dil, ortak bir tarih ve edebiyat, bunların başında yer almaktadır.

Ancak yazımızın konusu, çok kısa özetlemeye çalıştığım hususlar değil, Türk Dünyası'nın folklor konusunda karşılaştığı ve karşılaşıacağı problemlerin ve çözüm yollarının incelenmesi üzerinedir.

Herşeyden önce diğer sahalarda da olduğu gibi folklor sahasında da ortak bir terminolojiye ihtiyaç vardır. Çünkü "kıssa", "nükte" diye vasıflandırdığımız "fıkralar"a Azerîler'de "latife", "bezeme"; Tatarlar ve Başkurtlar'da "mezek" adı verilmekte; klasik anlamdaki nazım-nesir karışık olan halk hikâyelerimiz Türkmenler, Uygurlar, Azeriler ve Tatarlar tarafından "destan" olarak ifade edilmektedir. Oysa Türkiye Türkleri'nce

---

(*) Bu araştırma, 1995 yılında, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi'nce düzenlenen I. Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

"destan", sadece nazma dayalı, Manas türü kahramanlık anlatılarına verilen bir ad olduğu halde bu türü ifade etmek için "epos" kelimesi kullanılmaktadır. Ayrıca genellikle olağanüstülüklerle dayalı bir türü ifade eden "masal" terimi de Tatarlar'la Başkurtlar'da "ebiyet", Azeriler'de "nağıl" ile karşılanmaktadır. Bütün bunların yanısıra hem bizde, hem de diğer Türk topluluklarında aynı türün, farklı türlere ait çeşitli terimlerle ifade edildiğini de unutmayalım.

Başta sözünü ettiğimiz siyasî gelişmeyle birlikte "Türk Dünyası Folklor Arşivi"nin kurulması gerekmektedir. Her ne kadar çeşitli üniversitelerimizin ilgili birimlerine bağlı ya da değil, genel olarak eserlerin elde edilmesi, transkripsiyonu ve çevirisi, hatta üzerlerinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmekle beraber folklor sahasının bu konuda belli bir plân ve program dahilinde hareket etmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu programlaşma ile birlikte hem çabadan, hem de zamandan tasarruf edilmiş olacaktır. Böyle bir arşiv aynı geçmişe sahip olan Türk topluluklarının, birbirleriyle kopuk yaşadıkları süre içinde gerek gelenek ve göreneklerinin, gerekse folklor ürünlerinin şekil, konu ve fonksiyonları açısından geçirdiği değişiklikler mukayeseli olarak ele alınabilecek; özellikle halâ yaşayan ortak ve değişen hususlar üzerinde, sebep ve sonuçları söz konusu edilerek etraflıca durulabilecektir.

Böyle bir arşivin kurulmasıyla birlikte bir "Türk Dünyası Sözlü Ürünleri Tip ve Motif Kataloğu'nun da hazırlanması söz konusu olabilecektir. Masal, hikâye, destan, fıkra, türkü, atasözü, bilmece, deyim v.b. bütün folklor ürünlerinin hem ayrı ayrı, hem de bir bütün halinde, belli bir metot dahilinde incelenip ortak değerlerimizin ortaya çıkarılması, sadece Türk Folkloru değil, Türk Kültür Tarihi açısından da büyük bir ehemmiyeti haiz olacaktır. Çünkü böyle bir çalışma her türe ait motif, tip ve çeşitli özelliklerimizin menşei, anlatıya girme sebebi, anlatıdaki yeri, fonksiyonu ve önemi yanında söz konusu hususların diğer anlatılardaki durumunun da ortaya çıkarılmasına sebep olacaktır.

Elbette bu tür geniş bir araştırma ve incelemenin yapılabilmesi için

metot problemiyle de karşılaşılması, kaçınılmazdır. Çünkü masal ya da destan, fıkra ya da atasözü v.b. bütün sözlü ürünlerin yapısı aynı tür içinde bile farklılıklar gösterebilmektedir. O sebeple böyle bir değişim ve gelişim ortak bir metotla incelenmeli, uygulanacak metotta, dünya edebiyatlarındaki bu yoldaki inceleme plânlarının bu türün bizdeki yapı özelliklerine, başka bir ifadeyle millî değerlerimize uyması gerekmektedir. Burada TTV'nin ortaya konması sırasındaki "tip anlayışındaki farklılaşma" meselesi örnek teşkil etmeli; gerektiğinde her metot kendi özelliklerimize uyarlanabilmelidir.

Sadece birkaçını sizlere sunduğumuz problemler, elbette bu kadar değildir. Özellikle Türk Dünyası'nın toplulukları arasındaki münasebetlerin gerek anlatı türleri, gerekse âdet ve aneleri üzerindeki farklı etkileri, söz konusu problemlerin giderek artmasına ol açacak; çözüm yollarının da sürekli bir değişim ve gelişim içinde olması gerektiğini ortaya koyacaktır.